

Мусатов С.О. Система психологічного знання // С.О. Мусатов / Педагогіка і Психологія. Вісник НАПН України. - № 1(90). – 2016. С.77-85.
УДК 37.013:159.092

С.О. Мусатов
**Система психологічного знання
(запросини до дискусії)**

У розв'язанні проблеми систематизації психологічних знань автор вбачає одне із центральних методологічних завдань, що стоять перед сучасною психологією. У цьому зв'язку він аналізує чинники й умови, причетні до дезінтеграційних процесів, що мають місце у нашій науковій дисципліні та розглядає відповідні підходи до інтеграції накопичених у психології знань в їх проєкції на майбутнє наукової психології. Йдеться зокрема про феноменологічне її функціонування, де замість категоріальних засобів систематизації фактично домінує емпірична основа організації психологічних знань. Обговорюється пропозиція впровадження діалогічного принципу формування критеріїв для конструювання системи психологічних знань.

Ключові слова: наукова психологія, методологічна криза, систематизація психологічних знань, наскрізна система психологічних категорій і понять, принцип діалогу в систематизації знань у психології.

Актуальність проблеми. Прагнення систематизувати психологічні знання має власну історію, а список вчених і практиків, які долучились до таких спроб, містить чимало відомих у світовій психології імен. Проте *проблема залишається актуальною*, адже психологія, як і на початку свого окремого від філософії функціонування, «почала зазнавати труднощі від дошкуляючої потреби привести в систему свій арсенал понять», - констатував у далекому тепер 1972 р. К.К. Платонов [12 с. 3]. Але і через півстоліття Н.І. Чуприкова теж вимушена була зазначити, що «інтеграція значного, однак погано систематизованого психологічного знання стає зараз однією із центральних проблем нашої науки» [15 с. 3]. Мабуть не варто продовжувати перелік констатацій вітчизнаних і зарубіжних вчених, переконаних, що психологічна наука поки що не утворила *наскрізної системи категорій і понять*, оскільки йдеться не про співпадіння критичних висновків фахівців, а про формулювання

ними нагальної необхідності подолати цей недолік, задля того, щоб програмувати подальший прогрес психології. Для її сталого розвитку, слід цілеспрямовано активізувати теоретико-методологічні дослідження, які своїми результатами зможуть відповідати у тому числі й запитам психологічної практики, зацікавленої в тому, щоб не тільки ідентифікувати психічні явища, а й розкривати, відповідні психологічні механізми з метою ефективного використання цих знань у різних сферах соціальної практики та індивідуального самовдосконалення [1; 5; 6; 12; 15 та ін.].

Постановка таких питань, як відомо, неодноразово була предметом дискусії щодо предмету і можливостей психології. Одна з них мала місце у 1971-1972 р.р. на сторінках журналу «Вопросы психологии». Однак не можна оминати увагою ту, доленосну для психологічної науки в СРСР, Всесоюзну Наряду «Філософські питання фізіології вищої нервової діяльності і психології» (1962 р.), де, власне, вирішувалось питання про науково-прикладний потенціал та ідеологічну цінність психології як окремої галузі знання. У той рішучий момент слушно і впевнено прозвучали аргументи учасника Наряду від науковців України Г.С. Костюка. «Психологія, маючи свій власний специфічний предмет, є необхідною ланкою у переході від фізіології вищої нервової діяльності до логіки, теорії пізнання та ідеології. Спроби звести психологічне до фізіологічного, - зазначив Г. Костюк, - спрощують вивчення людини, збіднюють і спустошують людську особистість ... Вони шкідливі, бо ллють воду на млин епіфеноменалізму, концепцій, що відкидають реальність існування й життєву роль психічного, дієвість, перетворююче значення людської свідомості» [14 с. 534]. Обстоюючи важливість досліджень і використання забутих знань людської психології у відповідь на відому «Павлівську» сесію АН СРСР 1953 року, де мала місце спроба елімінувати, - звести психічну активність до фізіологічних процесів вищої нервової діяльності, вчені-психологи визнавали певну недостатність тієї «міри, якою наші сучасні знання розкривають фізіологічні механізми психічного» [там же,

с. 531]. Не менш критичною була оцінка «внутрішнього стану» психології, висвітлена раніше, в 20-ті роки, Л.С. Виготським [див.: 2 , с. 291-436].

Обговорення проблеми. Як відомо, Л.С. Виготський, розкриваючи перспективи подолання методологічної кризи в психології, особливо наголошував, що кризу слід осмислити як момент біфуркації, тобто певного поворотного пункту, де подальше формулювання емпіричних узагальнень – «просування по прямій лінії», зокрема – «накопичення фактичного матеріалу й систематизація знання» стають неможливими, бо вони безплідні. «Щоб йти далі. – пише він, - треба торувати, намітити путь» [там же, с. 292]. Необхідним кроком до цього, за Виготським, є визначення вихідного принципу, що функціонуватиме як фундаментальне поняття або «первинна абстракція, що лежить в основі науки, визначаючи не тільки зміст, але й ... спосіб пояснення фактів, головні пояснювальні засади науки» [там же, с. 300].

Та чи відбулась така реорганізація психології? Численні публікації останнього часу [5; 6; 8; 9; 11; 13; 15] і не тільки методологічного характеру, переконано свідчать, що криза не подолана, вона набула інших форм. Щоб впевнитись у цьому, достатньо проаналізувати дослідження, рівновіддалені у часі від свідоцтв кризи, обговорюваних у 1926 роки Л. Виготським. Це наприклад, констатація «вічних проблем психології» М.С. Роговіним [13] або методологічних колізій, презентованих Ф.Ю. Василюком, [1]. Інформативною у плані з'ясування внутрішніх протеріч, що мали місце в психології передвоєнного періоду, є фундаментальна праця А.В. Петровського, присвячена історії радянської психології за п'ятдесят післяреволюційних літ (1967 р.). Автор докладно прослідкував, як відбувалась перебудова психологічної науки на принципах марксистської ідеології, насамперед – матеріалістичної діалектики. «Цим пояснюється, - пояснював автор, - переважна увага до 20х-30х років, у продовж яких розгорнувся процес перебудови самих основ психологічної науки та відбувалась боротьба за марксизм у психології» [11 , с. 8]. Водночас, за свідцтвом автора,

методологічна перебудова *не змогла усунути багатоманітності у трактуванні сутності предмету психологічної науки*, що зумовило співіснування кількох наукових шкіл, хоча радянській психології пасувала єдина філософська основа – «марксизм-ленінізм із його творчим ставленням до дійсності та відповідних вимог до науки». Останні Петровський запропонував розповсюдити і на доробок європейських вчених, яким він порадив «піднятися до методологічного рівня радянських дослідників», щоб вийти із кризи. «Чинники кризи буржуазної психології неодноразово висвітлювались у нашій літературі (Б.М. Теплов, С.Л. Рубінштейн) й були в Росії такими самими, що і на Заході» [11 , с. 10]. Спільну основу кризи Петровський пов'язував із зростаючими протиріччями між стихійним розгортанням матеріалістично орієнтованої практики та суб'єктивістською концепцією свідомості (В.Вундт та ін.).

Якщо, за Виготським, криза мала методологічний зміст й історичне значення, то Роговін вважає, що криза проявляє себе на рівні «внутрішньої історії» психології, а Василюк вбачає у теперішньому її стані «схізис», розкол, між академічною психологією та психологічною практикою. Однак, справа не стільки в тому чи «вершинні» процеси розвитку науки захоплені кризою, чи ці явища помітні як «глибинні», скільки в тому, що перманентні загострення кризи стають звичною практикою, буттям психології [5; 8; 9; 13 та ін.]. В ньому закодовані вади науки про психіку як такої. Її досягнення у розкритті власного предмету в цьому, методологічному, плані ще недостатньою мірою відповідають статусу рівноцінної серед інших наукових галузей знання. Це особливо помітно у порівнянні із внеском природних наук про людину, наприклад - біологічними. І, знову ж таки, порівняна її «молодість» не може спростувати звинувачень психології у недосконалості її теоретико-методологічних підходів до розкриття сутності психічного. Вона поки залишається осередком оригінальних, захоплюючих уяву міркувань евристичного характеру, сміливих гіпотез, але верифікація їх ще далека від завершення, прагматичні висновки якого можна беззастережно вважати

прозорими і достатніми для організації соціальної практики [1; 6; 15]. Саме ця практика й потреба психологічного самопізнання людей відповідає призначенню психологічного пізнання й складає його безперечну перспективу. Значення зацікавленості людей собою і відносинами з іншими та світом у цілому не можуть не стимулювати психологічних досліджень, бо це потреба, не менш значуща, ніж органічні. Практичне ж значення цієї потреби не знаходиться в лоні ані точних наук про світ, ані в розвиненому біологічному вченні про людину. Їхня досконалість – це лише преамбула до пошуку відповіді на гострі питання буття: «хто я і для чого, як я маю чинити?» (Макс Планк). При цьому релевантність психологічних теорій, скажімо, А. Маслоу сформулював як таку, що відповідає правді життя, яка кожного разу відкривається по-іншому, наприклад – у почуттях до власної дитини [7, с. 27]. Отже, роль і значення психологічних знань у їх незаперечній потребності всім і кожному, а що досі виправдовував складний шлях самовизначення психологічної науки, зокрема – методологічного. Новий, прогностичний, рівень дискусії фахівців про сутність і роль психологічного знання [1; 15; 18 та ін.] стосується достатності і часних гіпотез, що породили чимало сподівань на експеримент як магістральний шлях у остаточне, або ж принаймні, інструменталізоване визначення предмету наукової психології [1; 6; 13; 15 та ін.].

У порівнянні із природничими, наука психологія залишається феноменологією саме через те, що евристично-інтуїтивне осягнення її предмету (душа, свідомість, поведінка, діяльність, життєва простір та ін.) й досі директивно визначає шлях (і нерідко характер результатів) також і експериментальних досліджень психічного. Впровадження одержаних на цій хиткій основі висновків у практику доводять прикру істину: психологи поки що оволоділи величезним обсягом розрізнених відомостей та корисних емпіричних правил. Та від психологів чекають не стільки пояснень відомих у соціальній

практиці явищ, скільки ґрунтовних передбачень їх розвитку й технологій управління їх перебігом.

Методичні посібники із конструктивними порадами можуть і фактично допомагають соціальним працівникам, вчителям, батькам, менеджерам, адміністраторам і психіатрам діяти більш свідомо й цілеспрямовано, однак реальність, у яку вони мають фахово втручатись, набагато складніша за представлену в рекомендаціях психологів. Вона глибша, багатовекторна і тому більш непередбачувана [6; 8; 10; 13; 15 та ін.]. Повіривши, скажімо, біхевіористську концепцію щодо ефективності підкріплення і покарання у випадках появи у дитини соціально небажаних звичок, наприклад мастурбації, батьки вдаються до жорстоких прийомів дисципліни обмежень, нагнітання страху неповноцінності у статевому житті в майбутньому, формують переживання самоосуду, сорому. Побічною «ціною» досягнення мети у чималій кількості таких життєвих колізій стає стійкий невроз, страх інтимних стосунків із протилежною статтю, а також задоволення їх у неприродний спосіб. Прийняття ж батьками порад психоаналізу для таких випадках зменшує ризик фрустрацій. Проте, як правило, у батьків-невротиків, незалежно від доктрини виховання, діти теж мають невротичні розлади. Показовим у інших випадках можна вважати, наприклад, такі, де діти із прекрасними задатками у сфері музики, по закінченню відповідної освіти не досягають кар'єрних висот, тоді як їх однолітки, що посередньо встигали в музичних навчальних закладах, дістають визнання й впевнено очолюють колективи своїх більш талановитих колег. Іншими словами, життя у світлі таких фактів виявляється менш керованим, ніж воно мало б бути за передбаченнями психології.

Фактичні свідоцтва того, що вивчення людської поведінки поки що не вийшло за межі емпіричних узагальнень, стають особливо переконливими, коли ту або іншу психологічну концепцію намагаються «технологізувати» для вирішення конкретної соціальної, економічної, моральної або іншої проблеми. Про це свідчить і розвинена світова психологічна практика. «Чимала доля

практичної роботи, котру закордон видає за психологічну, - підсумовував такі спроби П.Я. Гальперин, - насправді є ідеологічною. Поза сумнівом вона корисна її замовникам, але, власне, до психології має віддалений стосунок. До того ж, у психології, як і в будь-якій іншій галузі, практика у початкових і доволі широких межах може обходитись так званим «життєвим досвідом» без допомоги науки у власному сенсі слова» [3 , с. 9]. Отже, завдання психологів, яке з цього постає, - випрацьовувати власний «каркас знань», що допомагали б розкривати психологічні механізми досліджуваних явищ, а не тільки їх описувати [6; 9; 13; 18 та ін.]. З цим психологія може ввійти у діалог із сучасними галузями знань, корисними для методології пізнання та цілеспрямованої розбудови соціальних відносин.

Для цього у психології мають бути вирішені ключові, внутрішні проблеми, однією з яких є формулювання конструктивних засад при флюктуючому визначенні предмету психології [13 та ін.]. Однак, разом із цим просто необхідно стати на рейки послідовного об'єктивізму, або, принаймні, відмовитись від використання «ідеологічних замовлень», про які згадував П. Гальперін, (1972 р.) і не тільки він, критикуючи «буржуазну» науку, а насправді маючи на увазі й вітчизняну. «Якщо вихідним пунктом пізнання, - повторює цю вимогу і в 2007 р. І.А. Мироненко, - стає уявлення про те, яким має бути предмет (психологічної науки – моє С.М.), наука підмінюється ідеологією» [8 , с. 145]. Загроза полягає, зокрема, в тому, що заради дійсно вищих ідей «виправляється» сама реальність, точніше – артикулюється потрібна точка зору на її сутність. Досліднику легко потрапити у «пастку доцільності», бо він має справу із дуже тонкою гранню між привабливою гіпотезою, заснованою на пріоритеті соціально потрібного та реальним співвідношенням фактів. Оперування ними, а не уявлення про них, повинно бути вихідним моментом психологічного аналізу і знаходити продовження в увазі до емпіричних характеристик буття предмету дослідження, адже об'єктивна констатація останніх має беззастережне значення для видобування теоретичних моделей

адекватних природі цього предмету. На цьому ґрунтується намір розробити мережу понять, закономірно пов'язаних між собою і у такий спосіб закладаючи систему психологічних знань [1; 13; 15 та ін].

Досвід свідчить, що певні системи були вже опрацьовані. Маємо на увазі відомі в історії психології засадничі ідеї: асоціації, рефлексії, поведінки, гештальту, дії, вчинку, екзистенції та ін. Усі такі спроби створити універсальну систему психології виявились продуктивними лише у межах того або іншого досвіду методологічного розповсюдження певної концепції й на інші теоретичні моделі психіки, хоча кожна з них відповідає своєму *канону* [9]. Проведений аналіз цих систем дозволяє стверджувати, що спільною їх рисою є «продуктивна односторонність», - вдало осмисленні та поняттєво зафіксовані психічні явища, розкриті за допомогою певної концепції (навіть такої «всеосяжної», якою вважається концепція відображення), значною мірою втрачає своє пояснювальне значення, якщо зустрічається із явищами більш високого рівня узагальнення (матерія, життя, нескінченність світу, еволюція природи та ін.), хоча мала б «вписуватись» у них беззастережно і органічно. Існуючі системи психологічного знання послуговуються поняттями парціального масштабу, тобто ці «первинні абстракції» значно більшою мірою відповідають концептуальній апперцепції розробників, ніж об'єктивному змісту самого досліджуваного явища.

Сутність метапсихології, про яку тут йдеться, детермінована світоглядною позицією дослідника, здійснювана ним у інтерпретаціях конкретних, зокрема, і експериментальних, даних. Можливість відповідати вимогам об'єктивності у відображенні психічного світу інших, а не себе, послаблюється та елімінується через антиномії розуму, докладно описані свого часу І.Кантом (1770 р.), не говорячи вже про суб'єктивне – пристрасно-емоційне – ставлення до результатів самоаналізу дослідника та його інтуїцію, які так чи інакше впливають на інтерпретацію одержуваних даних. Цю особливість психологічного знання піддів нищівній критиці ще на початку ХХ-

го століття Освальд Шпенглер [див.: «Закат Європи», 1918 р.]. «Чому, - запитує він, - будь-яка психологія, якщо розуміти її не як знання людей та досвід життя, а як науку, завжди була пласкою й нікчемною серед усіх філософських дисциплін? Нещастя «емпіричної» психології в тому, що вона позбавлена навіть об'єкта у тому сенсі, як його розуміє наукова техніка загалом. Її пошуки й рішення проблем є боротьба із тінями і привидами». І далі у тому ж дусі: «Що таке душа? Як би відповідь на це була досяжна простому розміркуванню, наука виявилась би непотрібною» [17 с. 477-478]. Водночас розміркування О. Шпенглера [див.: там же, с. 477-487], і не тільки його, ще раз свідчать щонайменше про визначальну складність сцієнтиського аналізу предмета психології й відповідну скромність його досягнень.

Та серед категорійних сумнівів («Чи взагалі можлива абстрактна наука про душу?» тощо) у Шпенглера психологічне знання осмислене як об'єктивація людської потреби знайти себе через спостереження оточуючих та співставлення цих вражень із самоаналізом. *Інтуїтивізм* у людському саморозумінні Шпенглер пропонує як засіб і результат взаємодії із світом речей і людей, а також – як *дійсне знання психолога*. «Картина душі, - переконаний О.Шпенглер, - є завжди лише картиною якоїсь певної, конкретної душі. Жоден спостерігач не може вийти за межі умов свого часу і власного кола, щоб він при цьому не «пізнавав»: кожне пізнання такого роду є вже виразом власної його душі, і за своїм вибором, і спрямованістю й внутрішньою формою» [там же, с. 482]. Цьому, істотно психологічному змісту життя, за Шпенглером, протистоїть недолугість схематизму понять про нього: «Асоціації, аперцепції, афекти, спонукаючі чинники, мислення, почування, воління – все це суть мертві механізми, топографія котрих складає мізерний зміст науки про душу. Хотіли виявити життя, а наштовхнулись на орнаментику понять. Душа була є тим, чим і була: чимось, що не вкладається ані в думку, ані в уявлення, - таїною, вічним становленням, чистим переживанням». Нетривіально у цій позиції є розуміння психології як знання людьми себе і про себе, що утворюють її досвід та повинні

виступати основою *натурального підходу* в дослідженні «форм душі», в яких «ми внутрішньо безпосередньо впевнені, хоча і невзможі це описати» [там же, с. 478].

«Натуральність» у її принциповій послідовності ніби веде до «очищення» знань про психіку від «тягаря» предметності світу, що вже було здійснено неодноразово і з різних позицій (В. Вундт, У. Джемс, Б. Скінер, К. Ясперс та ін.), однак провокувало таким чином не менш принципове питання про зв'язок психічного із світом як данністю, що кореспондується із динамічною цілісністю психіки.

Чи загалом можлива «чиста», «натуральна» психологія та якою мірою її висновки достовірні? Обґрунтованим шляхом пошуку відповіді, як зрозуміло, виступає спрямована на психічне рефлексія, що живиться самоспостереженням. Тільки вона вводить у свідомість людини тему саме психічного життя. Така тематизація рефлексії із початкової латентності згодом розкривається в історії психологічного знання завдяки рефлексії більш високого, досконалого рівня. До того ж ця рефлексія обговорюється авторами таких досліджень як здійснювана з теоретичною метою і здійсненою послідовно, де специфічне буття «Я», розглядається не поверхово, а зазнає експлікації у спогляданні й, досліджується. На думку Е. Гуссерля, зініціювавшого такий підхід, саме тому, що такий *інтенційний аналіз* не було послідовно здійснено, психологія не досягає рівня дескриптивної науки про даності свідомості [4].

Дійсно, для певного, історично обумовленого етапу становлення психології, така установка в одержані уявлень про «внутрішній світ» людини була достатньою, бо, забезпечуючи розуміння безпосередніх чинників поведінки, кореспондувалась із завданням пояснити, в тому числі, індивідуальні її відмінності. *Споглядально-пояснювальний* [Я.О. Пономарьов] план психологічного знання найбільш виразно втілено у художньому пізнанні, де споконвічно образи, обставини, ідеї узагальнювались у наочній формі, виразність якої й зараз може сперечатись із поняттєвою моделлю психічного.

Осягнення індивідуально-типового в архетипії К.Юнга, як і дотепна типологія Е.Берна перегукуються, скажімо, із «Божественною комедією» Данте Аліг'єрі, демонструючи плідність натуральності як спроби систематизації психологічного знання. Водночас, переважаючий в таких альтернативах *психологізм* підкреслює важливість наукового, раціонально загостреного систематизування у психології, мета якого, хоча і не претендувати на яскраву ілюстративність художніх узагальнень, та мати принципової ваги функцію, а саме: виявляти закономірності, психологічні механізми та детермінанти, що спричинюють ті або ж інші способи буття, вчинки, щоб не тільки констатувати, а й передбачати ці способи і вчинки, виходячи із поглибленого розуміння у поведінці проявів людської сутності в її залежності від корегуючих обставин і впливу соціальних залежностей [10 та ін.].

Однак, як було підкреслено із самого початку, щоб на цій основі об'єднати психологічні знання у єдину, наскрізну систему, необхідно, якщо не подолати той «категоріальний різнобій», який маємо у загальній психології, то певним чином до нього поставитись, бо інакше ймовірність успіху систематизації зводиться нанівець, - ось у чому проблема [1 , с. 65]. Плідною спробою синтезувати психологічні знання на основі принципу *теорії діяльності* (С.Л. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв та ін), *концепції людських відносин* (В.М. Мясіщев, К.К. Платонов та ін.), *теорії установки* (Д.М. Узнадзе, В.Г. Норакідзе та ін.) було, зокрема, показано, які поки нездоланні перепони стоять на заваді сформулювати «одницю психологічного знання» [1 , с. 66-75]. Та, окрім цього, евристичний пошук має ще більший доробок: його автор, Ф.Ю. Василюк, однозначно показав, що потенціал єднання цих принаймні моделей психології, міститься у *явищі комунікації*, котра зафіксована в категорії «спілкування», - «що виражає форму здійснення процесу життя, котрий реалізує відношення людини до інших людей. Цілком очевидно, що такою категорією може виступати лише одна – категорія спілкування» [1 , с.75].

Суголосність із таким висновком нашої концепції [див.: 10 та ін.] не формально, а змістово розширюють роль і принципове розуміння *комунікативності* як видоспецифічного призначення здатності людини до єдності із собі подібними (соціальність) та світом природних і штучних, створених завдяки науково-практичній діяльності, предметів й об'єктів. Ми виходимо з того, що людина є тією формою життя, що здатна до рефлексування [16], а решта її психологічних здібностей реалізують на різних рівнях таку особливість виду *homo sapiens*. *Людська комунікабельність*, як раніше розкрито, здійснюється на біологічному (соціально-біологічному), психологічному (психо-соціальному) та духовному (ціннісно-етичному) рівнях, а відповідні контакти є тією «одиницею», в якій, на кшталт голограми, містяться видоспецифіка всього феномену комунікації в його багатоманітності. Тож, є підстави пропонувати аналіз актів комунікації для систематизації психологічних знань не тільки на рівні побутової, а й теоретичної форми суспільної свідомості, насамперед наукової, в нашому контексті – психології. Слідом за Л.С. Віготським [2 , с. 291-436] ми виділяємо в ній *психотехнічний її зріз*, зважаючи на три, принаймні, характерні його особливості, оскільки: а) в ньому конкретно представлено онтологічний зв'язок людини (як найвищої форми життя) із предметним світом природного, штучного і соціального походження; б) видоспецифічна людська комунікативність, а саме – здатність до комунікації вказаних вище рівнів дає право інтерпретувати її як основу для класифікації та систематизації досвіду, психологічних знань й використання їх у соціальній практиці, зокрема для її вдосконалення; в) з рештов, сутність комунікації як явища, технологій і відповідної системи понять (контакт, спілкування, взаємозалежність, взаємодія та ін.) є дійсністю психологічної практики [1], зокрема розкритої нами як психологія педагогічної комунікації тощо, котрі в проекції на майбутнє мають виступити психологічними технологіями педагогізації суспільства [див.: 10].

1. *Василюк Ф.Е.* Методологический анализ в психологии / Ф.Е. Василюк. – М.: Смысл, 2003. – 240с.
2. *Выготский Л.С.* Исторический смысл психологического кризиса / Л.С. Выготский. Сбор.соч. в 6-ти Т. – Т.1. – М.: ИП РАН, 2005. – 312с.
3. *Гальперин П.Я.* Введение в психологию / П.Я. Гальперин. – М.: Изд-во. МГУ, 1976. – 150с.
4. *Гуссерль Э.* Философия как строгая наука / Э. Гуссерль. – М.: Мысль. 1994. – 53с.
5. *Корнилова Т.В.* Методологические основы психологии / Т.В. Корнилова, С.Д. Смирнов. – СПб: Питер, 2006. – 316с.
6. *Максименко С.Д.* Психологія в соціальній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури. Навчальний посібник для вищої школи. / С.Д. Максименко. – К.: Наукова думка, 1999. – 216с.
7. *Маслоу А.* Самоактуализация личности и образование / А. Маслоу. пер. с англ. Г.А. Балла – Киев-Донецк: Центр практической психодиагностики. – 1994. – 52с.
8. *Мироненко И.А.* (Монизм, плюрализм и реальность / И.А. Мироненко // *Вопр. Психол.* – 2007. – №3. – С. 145-148.
9. *Мусатов С.О.* Методологічна криза як постання психологічного канону ХХІ століття / С.О. Мусатов // *Argo vetus – ars nova: В.А. Роменець.* – К.: Гнозис, 2001. – С. 80-95.
10. *Мусатов С.О.* Особистість: комунікативно-психологічна концепція. Методологічні проблеми персонології / С.О. Мусатов. – Київ-Борислав: Трек-ЛТД, 2015. – 170с.
11. *Петровский А.В.* История советской психологии. Формирование основ психологической науки. / А.В. Петровский. – М, «Просвещение», 1967. – 367с.
12. *Платонов К.К.* О системе психологии / К.К. Платонов. – М.: Мысль. 1972. – 216с.
13. *Роговин М.С.* Введение в психологию / М.С. Роговин. – М.: Высшая школа. 1969. – 383с.
14. *Философские вопросы физиологии высшей нервной деятельности и психологии:* материалы Всесоюзного совещания. Москва, май 1962. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – 770с.
15. *Чурикова Н.И.* Система понятий общей психологии и функциональная система психологической регуляции поведения и деятельности / Н.И. Чурикова // *Вопр.психол.* – 2007. – №3. – С. 3-15.
16. *Шарден П.Т. де* Феномен человека: пер с франц. / П.Т. де Шарден. – М.: Прогресс, 1965. – 298с.
17. *Шпенглер О.* О форме души / О. Шпенглер. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории; пер.с.нем. – М.: Мысль. 1993. – С. 477-523.
18. *Юревич А.В.* Психология и методология / А.В. Юревич. – М.: ИП РАН, 2005. – 312с.

References:

1. *Vasiljuk F.E.* (2003) Metodologicheskij analiz v psihologii [Methodological analysis in psychology] (240 p.) / F.E. Vasiljuk. – M.: Smysl, 2003. [in Russian], [Vasilyuk F.E. Methodological analysis of the psychology of [] / FE Vasilyuk. - M.: Meaning, 2003. – 240 p.].
2. *Vygotskij L.S.* (2005) Istoricheskij smysl psihologicheskogo krizisa [The historical meaning of psychological crisis] (312p.) / L.S. Vygotskij. Sbor.soch. v 6-ti T. – Т.1. – М.: IP RAN, 2005. – 312s. [in Russian], [Vygotsky L.S. The historical meaning of psychological crisis / LS Vygotsky. Sbor.soch. in 6 T. - Vol.1. - M.: IP RAN, 2005. – 312 p.].

3. *Gal'perin P.Ja.* (1976) *Vvedenie v psihologiju* [Introduction to Psychology] (150p.) / P.Ja. Gal'perin. – M.: Izd-vo. MGU, 1976. – 150s. [in Russian], [Galperin P.Y. (Introduction to Psychology / Galperin. - M.: Izd. MGU, 1976 – 150 p.).]
4. *Gusserl' Je.* (1994) *Filosofija kak strogaja nauka* [Philosophy as a rigorous science] (53p.) / Je. Gussel'. – M.: Mysl'. 1994. [in Russian], [Husserl E. Philosophy as a rigorous science / E. Gussel. - M.: Thought. 1994 – 53 p.].
5. *Kornilova T.V.* (2006) *Metodologicheskie osnovy psihologii* [Methodological bases of psychology] (316p.) / T.V. Kornilova, S.D. Smirnov. – SPb: Piter, 2006. [in Russian], [Kornilov T.V. Methodological bases of psychology / T.V. Kornilov, SD Smirnov. - St. Petersburg: Peter, 2006. – 316 p.].
6. *Maksimenko S.D.* (1999) *Psihologija v social'nij ta pedagogichnij praktici: metodologija, metodi, programi, proceduri.* [Psychology of social and pedagogical practice: methodology, method, program, procedure] (216 p.) *Navchal'nij posibnik dlja vishhoi shkoli.* / S.D. Maksimenko. – K.: Naukova dumka, 1999. [in Ukrainian], [Maksimenko S.D. Psihologiya in sotsialnyy that pedagogichnij praktitsi: metodologiya, metodi, warm, and procedures. Navchalny posibnik for vischoi school. / S.D. Maksimenko. - K.: Naukova Dumka, 1999. – 216 p.]
7. *Maslou A.* (1994) *Samoaktualizacija lichnosti i obrazovanie* [Self-actualization and education] (52p.) / A. Maslou. per. s angl. G.A. Balla – Kiev-Doneck: Centr prakticheskoy psihodiagnostiki. – 1994. – 52s. [in Russian], [Maslow A. Self-actualization and education / Maslow. per. from English. G.A. Balla - Kiev, Donetsk Center of practical psychodiagnosics. - 1994 – 52 p.].
8. *Mironenko I.A.* (2007) *Monizm, pljuralizm i real'nost'* [Monism and pluralism and the reality] (P. 145-148) / I.A. Mironenko // *Vopr. psihol*, 2007. №3. [in Russian], [Mironenko I.A. (Monism and pluralism and the reality / Mironenko I.A. // Problems. Psychol, 2007. №3. - Pp. 145-148.].
9. *Musatov S.O.* (2001) *Metodologichna kriza yak postannja psihologichnogo kanonu HHI stolittja* [Methodological rise of psychological crisis as Canon XXI century] (P. 80-95) / S.O. Musatov // *Ars vetus – ars nova: V.A. Romenec'.* – K.: Gnozis, 2001. [in Ukrainian], [Musatov S.O. Metodologichna crisis yak Postan psihologichnogo canon XXI stolittya / S.O. Musatov // *Ars vetus - ars nova: VA Romenets.* - K.: Gnosis, 2001. - Pp. 80-95.]
10. *Musatov S.O.* (2015) *Osobistist': komunikativno-psihologichna koncepcija. Metodologichni problemi personologii* [Personality: communicative-psychological concept. Methodological problems Personology] (170 p.) / S.O. Musatov. – Kiiv-Borislav: Trek-LTD, 2015. [in Ukrainian], [Musatov S.O. Osobistist: komunikativno-psihologichna kontseptsiya. Metodologichni problemi personologii / S.O. Musatov. - Kiev-Borislav: Track Ltd, 2015. – 170 p.]
11. *Petrovskij A.V.* (1967) *I storija sovetsoj psihologii. Formirovanie osnov psihologicheskoy nauki* [The history of Soviet psychology. Formation of bases of psychological science] (367p.) / A.V. Petrovskij. – M, «Prosveshhenie», 1967. [in Russian], [Petrovsky A. The history of Soviet psychology. Formation of bases of psychological science. / A.V. Petrovsky. - M., "Education", 1967. – 367 p.].
12. *Platonov K.K.* (1972) *O sisteme psihologii* [On the system of psychology] (216 p.) / K.K. Platonov. – M.: Mysl'. 1972. [in Russian], [Platonov K.K. On the system of psychology / K.K. Platonov. - M.: Thought. 1972 – 216 p.]
13. *Rogovin M.S.* (1969) *Vvedenie v psihologiju* [Introduction to Psychology] (383p.) / M.S. Rogovin. – M.: Vysshaja shkola. 1969. [in Russian], [Rogovin M.S. Introduction to Psychology / M.S. Rogovin. - M.: Higher School. 1969. – 383 p.].
14. *Filosofskie voprosy fiziologii vysshej nervnoj dejatel'nosti i psihologii* [Philosophical questions of physiology of higher nervous activity and psychology] (770 p.): materialy Vsesojuznogo soveshhanija. Moskva, maj 1962. – M.: Izd-vo AN SSSR, 1963. [in Russian], [Philosophical questions of physiology of higher nervous activity and psychology: Materials of All-

Union meeting. Moscow, May 1962. - M.: Publishing House of the USSR Academy of Sciences, 1963. – 770 p.].

15. *Chuprikova N.I.* (2007) Sistema ponjatij obshhej psihologii i funkcional'naja sistema psihologicheskoy reguljacji povedenija i dejatel'nosti [System concepts of general psychology and functional system of psychological regulation of behavior and activity] (P. 3-15) / N.I. Churikova // Vopr.psihol. 2007. №3. [in Russian], [Chuprikova N.I System concepts of general psychology and functional system of psychological regulation of behavior and activity / N.I. Churikov // Vopr.psihol. 2007. №3. - Pp. 3-15.].

16. *Sharden P.T.* (1965) de Fenomen cheloveka: per s franc. [Phenomenon of Man] (298 p.) / P.T. de Sharden. – M.: Progress, 1965. [in Russian], [Chardin P.T. Phenomenon of Man: lane with France. / P.T. de Chardin. - M.: Progress, 1965. – 298 p.].

17. *Shpengler O.* (1993) O forme dushi [About the form of the soul] (P. 477-523) / O. Shpengler. Zakat Evropy. Ocherki morfologii mirovoj istorii; per.s.nem. – M.: Mysl'. 1993. [in Russian], [Spengler O. On the form of the soul / O. Spengler. Decline of the West. Essays on the morphology of world history; per.s.nem. - M.: Thought. 1993. - Pp 477-523.].

18. *Jurevich A.V.* (2005) Psihologija i metodologija [Psychology and Methodology] (312 p.) / A.V. Jurevich. – M.: IP RAN, 2005. [in Russian], [Yurevich A.V. Psychology and Methodology / A.V. Yurevich. - M.: IP RAN, 2005. – 312 p.].

Аннотация. В решении проблемы систематизации психологический знаний автор усматривает одну из центральных методологических задач, стоящих перед современной психологией. В этой связи он анализирует причины и условия, причастных к дизинтегративным процессам, протекающим в нашей научной дисциплине и обсуждает соответствующие подходы к интеграции накопленных в психологии знаний в их проекции на будущее научной психологии. В частности – феноменологическое ее функционирование, где вместо категориальных средств систематизации фактически доминирует эмпирическая основа классификации и систематизации психологических знаний. А также, предлагает обсудить внедрение диалогического пути формирования критериев для конструирования на этой основе системы психологических знаний.

Ключевые слова: научная психология, методологический кризис, систематизация психологических знаний, сквозная система психологических категорий и понятий, принцип диалога в систематизации знаний в психологии.

Annotation. In addressing the problem of systematization of psychological knowledge the author sees one of the main methodological challenges faced by modern psychology. In this context, he analyzes the causes and conditions involved in dizintegrativnyh processes taking place in our scientific discipline and discuss appropriate approaches to the integration of accumulated knowledge in psychology in their projections for the future of scientific psychology. In particular - phenomenological its functioning, where instead of categorical funds to systematize actually dominates the empirical basis for the classification and systematization of

psychological knowledge. And also proposes to discuss the implementation of the dialogue the way of formation of the criteria for the design of this system based on psychological knowledge.

Keywords: scientific psychology, methodological crisis, systematization of psychological knowledge, pass-through system of psychological categories and concepts, the principle of dialogue in the systematization of knowledge in psychology.